

ŽIVA KULTURNA DEDIŠČINA SLOVENIJE

Slamokrovstvo Anton Golnar

Ime: Slamokrovstvo Anton Golnar

Sinonim: Krovstvo slamnatih streh

Zvrst: Gospodarsko znanje

Podzvrst: Gradbeniška znanja in veščine

Predmetna oznaka: Slamnata streha, streharstvo

Lokacija: Sovjak, občina Sv. Jurij ob Ščavnici

Nosilec izročila, znanja ali dejavnosti: Anton Golnar, Sovjak 54, 5244 Sv. Jurij ob Ščavnici, 041/733 941, jgolnar@slamnatastreha.com, <http://www.slamnatastreha.com>

Geokode lokacije (GPS): Delavnica: N: 46° 42' 35", E: 16° 06' 27"

Prostor dediščine: Golnarjeva domačija, pri Čehovih, ki jo sestavljajo stanovanjska hiša z lopo, stara klet in velik skladiščni šotor. Golnar dela slamnate strehe po bližnjih in daljnih krajih v Sloveniji, Avstriji in na Hrvaškem.

Pristojnosti: Etnologija

Povezave z ustanovami: Pokrajinski muzej Murska Sobota (www.pok-muzej-ms.si)

Povezave z registri:

Avtor prijave: dr. Naško Križnar (Inštitut za slovensko narodopisje ZRC SAZU, Ljubljana)

Opis dediščine

Slamokrovstvo je danes redka obrt in veščina v Sloveniji. Slamnata kritina je začela izginjati po spremembah strešne kritine v 19. stoletju. Najdlje se je ohranila na gospodarskih poslopih in v revnejših krajih. Izginjanje je pospešila tudi strojna obdelava žita. Danes je prekrivanje streh s slamo na spisku domače in umetne obrti. Učenje slamokrovstva je ponekod del programov Zavodov za zaposlovanje.

Položaj slamokrovstva je podoben tudi v sosednjih deželah, v Avstriji, na Madžarskem in na Hrvaškem, čeprav se veščine izdelave v nekaterih podrobnostih razlikujejo od Golnarjevih postopkov. Slamnate strehe pri njem naročajo Zavodi za varstvo kulturne dediščine za svoje spomeniške objekte, posamezniki, ki želijo bivati v ekološko neoporečnih objektih, in ljubitelji tradicionalnega stavbarstva. Slamokrovstvo je celoletna dejavnost in obsega pridelavo ržene slame, njeno obdelavo in pripravo za kritino ter sam krovski postopek. Za slamokrovstvo je najboljša ržena slama s čim tanjšimi in dolgimi stebelci, uporabni pa sta tudi pšenična in pirina slama. Rženo slamo Golnar odkupuje na njivi. Ko je primerno zrela (še preden do kraja dozori), jo požanje s snopvezalko, pri tem mu pomagajo družinski člani in najeti delavci. Žetev traja okoli tri tedne. Požeto rž zložijo v »raztave« (po 12 snopov) ali v »križe« (po 22 snopov). Ko se posuši, jo omlatijo s prirejeno manjšo mlatilnico (»trešmašina«) na električni pogon in počešejo na lesenem »glavniku«, da jo očistijo plevela in zlomljenih stebelc. Nato slamo povežejo v velike »šope« po 10–15 kg in jih uskladiščijo do uporabe. V primernem skladišču, je slama uporabna več let.

Pred pokrivanjem strehe velike snope razdelijo na manjše »šopice« (po 2 kg). Strešno ogrodje mora biti polatano na 25 cm (za opeko na 35 cm). Na starejših strehah, kjer je slama obrnjena tako, da gledajo klasi (lati) na prosto, so razmiki med latami tudi 35–38 cm.

Pri pokrivanju strehe krovcec uporablja naslednja lesena orodja: »pričko«, »špriglo« ali »ribaš« (deska za poravnavanje slame), »hlapec« (kratko lestev) in »rebro« (močna zakrivljena palica).

Golnarju je prvo »pričko« dal leta 1975 starejši slamokrovcec, potem, ko je pokrill svojo zadnjo streho. Golnar ne uporablja »rebrec«, raje si pomaga z roko. Za pritiskanje »šopic« slame na late so v pomoč leskove palice, im. »rogca«, »rogla« ali »rajca«. Privezujejo jih z beko (kakor v vinogradu) ali s pocinkano žico; z beko privezujejo slamo na vidnih mestih, zlasti pa na spomeniških objektih, kjer se ne vidi, pa z žico, ki traja dlje časa.

Na slemenu namesto leskovih palic uporabljajo armaturno železo debeline 8 mm, ker je les na slemenu precej izpostavljen in je treba leskove palice zamenjati že po treh letih. Včasih so na slemenu uporabljali kostanjeve palice, ki trajajo tudi do deset let. Sleme nekateri premažejo s tekočo ilovico. Ta način je v zadnjem času prišel iz Avstrije. Golnar naredi sleme iz dvojne plasti slame, da je močnejše.

Na stranskih zaključkih strehe pritrdijo deske ali spletejo kite na več načinov. Slednje je razširjeno od Pohorja po delu Štajerskega, na Dolenjskem in v Beli Krajini.

Golnar se je slamokrovstvo spoznaval najprej v domači vasi, ko je bilo treba popraviti redke slamnate strehe. Prvega pouka slamokrovstva se je udeležil leta 1994 na tečaju za brezposelne, ki ga je pripravila Ljudska univerza v Gornji Radgoni. Pozneje se je udeležil še drugih tečajev in tudi sam poučeval na njih. Na teh tečajih je pridobil status rokodelca za domačo in umetno obrt. Danes pogreša večje zanimanje ljudi za zaposlitev s slamokrovstvom, ki daje dober zaslužek.

Golnarjev sin Janez je že dolgo očetov priučeni pomočnik. Tudi sam je sposoben prevzeti delo in kaže, da bo po očetu s to obrtjo nadaljeval.

Od slamokrovstva je danes mogoče živeti, če so zagotovljeni naslednji pogoji: prostor za delavnico in spravilo slame, stroji za žetev, stroj za mlačev, prevozna sredstva za slamo in ljudi na oddaljena gradbišča.

V zadnjem času je veliko zanimanja za t. i. bio materiale v gradbeništvu, mednje spada tudi slama. Uporablja se kot vezivo v glinastih ometih ali kot strešna kritina. Slamokrovstvo je pomembna dejavnost za spomeniško varstvo, saj so številni tradicionalni objekti v muzejih na prostem kriti s slamo. Te objekte je treba redno vzdrževati in obnavljati. S slamo so kriti tudi novozgrajeni objekti, zlasti na podeželju, npr. vikendi in manjše stanovanjske hiše ter okrasni objekti (npr. tičnice, lope za avte, senčnice in nadstreški).

Anton Golnar je eden redkih slamokrovcev v Sloveniji, ki mu je slamokrovstvo glavno sredstvo preživljanja. Tradicionalne tehnike pokrivanja strehe s slamo se je priučil v delavnicah za tradicionalne obrti in z opazovanjem starejših slamokrovcev. Pri delu uporablja tradicionalno leseno orodje iz domače vasi (pričko, hlapec in rebro). Njegove izdelke je mogoče videti po vsej Sloveniji, v Avstriji in na Hrvaškem. To so stanovanjski, gospodarski in okrasni objekti. Njegova večšina je najpomembnejša za obnavljanje spomeniških objektov in na tem področju ni videti, da bi mu zmanjkalo dela. Svoje bogato znanje posreduje mlajšim kot učitelj na tečajih slamokrovstva. Prenesel ga je že na sina, ki je njegov sodelavec in družabnik v družinskem podjetju. Sin je v njuno poslovanje vnesel sodobna komunikacijska sredstva, internetno stran in elektronsko pošto.

Priloge

Bibliografija

Bogataj, Janez (1999): *Mojstrovine Slovenije. Srečanje s sodobnimi rokodelci*. Ljubljana: Rokus.